

DOI: 10.11649/sfps.2017.010

Dragana M. Ratković
(Instytut Języka Serbskiego Serbskiej Akademii
Nauk i Umiejętności, Belgrad)

Wyrazy z interfiksem -ø- (formantem zerowym) w języku serbskim (analiza słowotwórczo-semantyczna)¹

1. Współczesny język serbski rozróżnia trzy formanty: -o- z alomorfelem -e- (*brodovlasnik, trećepóživac*), -i- – w wyrazach „imperatywnych” (*vucibàtina* i *vùcibatina*) oraz interfiks -ø- – formant zerowy (*duvànkesa, crvènpěrka*). Leksemami z interfiksem mogą być czasowniki, przymiotniki, przysłówki i czasowniki. Najliczniejszą grupę stanowią rzeczowniki, później przymiotniki, podczas gdy czasowników w tej grupie jest stosunkowo niewiele, a przysłówków tylko kilka (zob. Ратковић, 2009, s. 246).

Niniejsza praca będzie poświęcona wyrazom z formantem zerowym. Materiał pochodzi ze słowników języka serbskiego i serbochorwackiego (zob. *Słowniki* w końcowej części pracy).

¹ Artykuł powstał w ramach projektu nr 178009 pt. *Badania lingwistyczne współczesnego serbskiego języka literackiego i przygotowanie „Słownika serbskochorwackiego języka literackiego i ludowego”* Serbskiej Akademii Nauk i Sztuk, finansowanego przez Ministerstwo Oświaty, Nauki i Rozwoju technologicznego Republiki Serbii.

2. Pochodzenie formantu zerowego objaśnili V. Neroznak i R. Marojević. W wyrazach typu *crvènpèrka* (= ta, która ma czerwone pióra/płetwy) ‘rudowłosa kobieta; gatunek ryby o czerwonych płetwach; mały ptak o czerwonych piórach z rodziny drozdów *Pratincola rubicola*’ jest on fonetycznym (zerowym) wariantem interfiksu *o/e-* (zob. Marojević, 2005, s. 695), a w toponimie *Īvangrad* (w rosyjskim *Ивангород*) jest wariantem dzierzawczego sufiksu *-*j-* (zob. Neroznak, 1983, s. 78; Marojević, 1985, s. 71, 2000, s. 193). Na temat formantu zerowego dwutematowych wyrazów „imperatywnych” typu *prèlivoda* (= ten, który przelewa wodę) ‘niezdara, niedołęga, gaduła, pleciuga’ zob. pkt 3.1.1. W tym miejscu należy wspomnieć, że chociaż z diachronicznego punktu widzenia leksemy typu *Īvangrad* reprezentują grupę zrostów, to – biorąc pod uwagę perspektywę synchroniczną – uznawane są za wyrazy z formantem zerowym.

Potwierdzenie dla wariantu pierwszego (tj. przypadku, w którym formant zerowy to wariant interfiksu *-o/e-*) jest wyraz *vojvoda* (= ten, który prowadzi wojowników) ‘wojewoda’, który pojawia się już w roku 1200 (*Codex diplomaticus*) (zob. *Rječnik JAZU*, 1880–1976, s. v. VOJVODA), co oznacza, że formant zerowy w języku serbskim istniał już w końcu XII wieku.

3. Z punktu widzenia genezy słowotwórczej wyrazy z formantem zerowym można podzielić na dwie grupy. W pierwszej znajdują się te, które powstały w wyniku kompozycji (czyste złożenia) i kombinacji kompozycji z sufiksacją (interfiksalno-sufiksalne). W drugiej zaś takie, które powstały w wyniku odwrotnego działania (rekompozycji). To zmiana w strukturze morfemowej wyrazu (zob. Marojević, 2005, s. 687). Podczas tej zmiany wyraz będący w momencie zapożyczenia wyrazem prostym w języku, do którego zostaje zapożyczony, tworzy związek z dwoma wyrazami, które również są zapożyczone i postrzegane jako złożone (np. *duvànkesa* ‘woreczek na tytoń, kapciuch’, w języku serbskim pochodzi od *duvan* ‘tabaka’ i *kesa* ‘sakiewka’).

3.1. Do pierwszej semantyczno-słowotwórczej grupy należą czyste złożenia o słowiańskim pochodzeniu, a podzielić je możemy na kolejne dwie podgrupy: na wyrazy „imperatywne” i na te, które powstały w wyniku kombinacji leksemów różnego rodzaju (np. model: rzecz. + -ø- + czas. + -ac).

Do drugiej podgrupy należą kalki językowe, w których jeden element pochodzi z języka serbskiego, drugi – z języka obcego i jest przetłumaczony lub zaadaptowany (z hybrydami włącznie). W znacznej mierze lub w całości zapożyczone są one z innych języków: tureckiego, niemieckiego, angielskiego

oraz z języków romańskich (*đul-bášta*, *kič-pesma*, *boks-meč*, *radijum-teràpija*). Na gruncie języka serbskiego kalki językowe lub cytaty podlegały następnie adaptacji fonetycznej.

3.1.1. Pierwsza część leksykalna w wyrazach „imperatywnych” z formantem zerowym może pochodzić od czasowników, które należą najczęściej do IV typu odmiany według M. Stevanovicia: *izmiti* ‘zmyć’, *piti* ‘pić’, *ispiti* ‘wypić’, *obliti* ‘oblać’, *razliti* ‘rozlać’ (zob. Стевановић, 1975, ss. 332–333). Są to następujące rzeczowniki: *pròbìsvět* (= ten, który przebija się przez świat) ‘włóczęga, obieżyświat, awanturник’, *ispìčutura* i *ispìčutura* (= ten, który wypija manierkę) ‘moczymorda’, *prelìvoda* (= ten, który przelewa wodę) ‘niezdara, niedołęga, gaduła, pleciuga’, *izviiskra* (= iskra, która się wije) ‘iskra zapalna, która daje początek idei wolności (zgodnie z pierwotnym tytułem „Górskiego wieńca” P. P. Niegosza)’. Z powodu warunków fonetycznych doszło w nich do redukcji finalnego -j- w pierwszej części składowej.

Rzeczownikami pochodzącymi od czasowników należących do innej niż IV grupa są: *navlàčkapa* (poch. od *ubierać* i *czapka*) (reg.) ‘zabawa, w której dzieci zbierają się wokół czapki’, *nèvidbòg* i *nevidbog* (= miejsce, z którego nie widać boga) (reg.) ‘mała zatoka, kotlina’, *vàrměso* (= ten, który przygotowuje mięso) (reg.) ‘gość weselny, który w przeddzień wesela dostarcza mięso i inne potrawy z domu pana młodego do domu panny młodej, przy okazji żartując i rozweselając innych gości’ itp.

We wszystkich tych przykładach formant zerowy jest tylko zerowym alo-morfem interfiksu -i- oraz pochodzi od zerowej końcówki trybu rozkazującego. Formant zerowy powstał w wyniku utraty przyrostka -i, np. w **preliji* > *preli(j)*. Przyrostek zaniknął na niektórych pozycjach, tj. doszło do jego absolutnej redukcji (w przykładach typu *pròbìsvět*), a na niektórych paralelnie istnieje sufix -i oraz zero morfologiczne, co znaczy, że redukcja jest fakultatywna – np. *vàrměso* (reg.) obok *vàriměso*.

Zastosowanie kryterium składniowego pozwala podzielić złożenia na dwie grupy: te, w których relacja między komponentami jest „współrzędna” oraz „niewspółrzędna” (te ostatnie mają strukturę podmiotową i dopełnieniową).

Wyrazy „imperatywne” zwykle mają strukturę dopełnieniową. To są: *prelìvoda* (= ten, który przelewa wodę) ‘niezdara, niedołęga, gaduła, pleciuga’, *ispìčaša* (= ten, który wypija kielichy) ‘ten, kto może wypić dużo alkoholu, kto ma skłonność do alkoholu’, *ràzbibriga* (= to, co odpędza zmartwienia) ‘rozrywka, zabawa, rozweselanie’, *ràzbivòjska* (= ten, który rozbija wojsko) (neolog.) ‘zwycięski wojownik’, *ràzbigūz* (= to, na czym rozbija się tyłek) (żart.)

‘ślizgawica’, *nàbidrōb* (= ten, który napycha jelita) (reg., pogard.) ‘ten, kto dużo je, łakomczuch’, *òbibrava* (= ten, który łamie zamki) (osobl.) ‘włamywacz, złodziej’, *òdbigrad* (nierozpow., w funkcji przydawki) ‘ten, który rozpędza chmury gradowe’, *nèvidbōg* i *nevīdbog* (= miejsce, z którego nie widać boga) (reg.) ‘mała zatoka, kotlina’, *nàbikuća* (= ta, która najada się w domu) ‘kot, który czeka na jedzenie zamiast polować na myszy’, *pròbigora* (= ten, który przebija się przez góry) ‘włóczykij, obieżyświat, wędrowiec’, *pròbilijeska* (= ten, który przebija się przez leszczyny) (reg.) ‘włóczęga, obieżyświat, awanturnik’, *pròbisvēt* (= ten, który przebija się przez świat) ‘włóczęga, obieżyświat, awanturnik’.

Rzeczownikiem mającym strukturę podmiotu jest *izviiskra* (= iskra, która się wije) ‘iskra zapalna, która daje początek idei wolności (zgodnie z pierwotnym tytułem „Górskiego wieńca” P. P. Niegosza)’.

Ze względu na kryterium semantyczne złożenia dzielone są na endocentryczne i egzocentryczne. Wszystkie „imperatywne” wyrazy są interfiksalno-sufiksalne i egzocentryczne, oprócz rzeczownika *izviiskra*, który jest złożeniem czystym i endocentrycznym.

Przyrostkami biorącymi udział w tworzeniu wyrazów złożonych są: *-ø* (*pròbisvēt*), *-ac* (*razvigórac* (= ten, który dmie w górach) ‘wiosenny wietrzyk; wiatr, który wieje w okresie wiosennego przebudzenia roślin, w czasie, gdy się zielenią i kwitną’), *-ija* (*nabiguzija* (pogard.) ‘ten, kto żyje na czyjś koszt, darmożjad, pasożyt’).

Te rzeczowniki stanowią leksykę ekspresywną o – na ogół – obraźliwym znaczeniu.

3.1.2. Do grupy wyrazów słowiańskich z formantem zerowym, które powstały w wyniku kombinacji słów różnego rodzaju należą dwutematowe wyrazy typu: *šarèngaća* ‘osoba, która nosi kolorowe spodnie’, *crvènpērka* (= ta, która ma czerwone pióra/płetwy) ‘rudowłosa kobieta; gatunek ryby o czerwonych płetwach; mały ptak o czerwonych piórach z rodziny drozdów *Pratincola rubicola*’ itp. Z perspektywy słowotwórczej mogą być one czystymi złożeniami lub złożeniami interfiksalno-sufiksalnymi, natomiast według podziału na części mowy są to rzeczowniki i przymiotniki, wyjątkowo także przysłówki oraz czasowniki.

3.1.2.1. Rzeczowniki stanowią najliczniejszą grupę.

3.1.2.1.1. Czyste złożenia rzeczownikowe mają strukturę:

rzecz. + *-ø* + rzecz.: *spomēn-dan* ‘dzień ku pamięci kogoś, czegoś’, *lovōr-vénac* ‘wieniec laurowy’, *jezikvāritelj* (indyw.) ‘ten, który psuje język’,

Blic-vesti ‘wiadomości czasopisma Blic’, *kòstīm-bal* (poch. od *bal* i *kostium*) ‘bal, w którym uczestniczą ludzie przebrani w rozmaite kostiumy, zwykle w maskach na twarzach’, *kròm̃pīr-bal* (poch. od *bal* i *ziemniak*) ‘bal dla pospólstwa; ogólnie: zabawa, zabawa taneczna dla ludu’, *smiljkita* (*cmiljkita*) (poch. od *bukiet* i *nieśmiertelnik*) (bot.) ‘nieśmiertelnik’, *bugar-kabànica* (poch. od *pasterz* i *płaszcz*) ‘wielki płaszcz noszony przez pasterzy, wykonany z szorstkiego wełnianego sukna’, *leptīr-màšna* (poch. od *motyl* i *kokarda*) ‘muszka’, *bog-pomòć* (poch. od *Bóg* i *pomoc*) (lud.) ‘(Panie) Boże dopomóż’;

przym. + -ø- + rzecz.: *vrànkosa* ‘czarne włosy’, *šarèngaće* ‘kolorowe spodnie’, *šarènduga* (poet.) ‘kolorowa tęcza’, *Trifūndān* (obok zrostu *Trifūnjdān*) ‘dzień świętego Trifuna’, *dubdolina* (= głęboka dolina) ‘dolina pomiędzy górskimi zboczami’, *drvèndeka* (= drewniany dziad) (pogard.) ‘ten, kto sobie nie radzi, niezręczny, niezgrabny, sztywny człowiek; niedomyślny, przygłupi człowiek’ itp.;

czas. + -ø- + rzecz.: *doglèd-oko* (neolog., indyw.) ‘w zasięgu wzroku, jak oko sięga’, *beč-kòbila* (= rżąca klacz) (pogard. reg.) ‘kobieta, która zachowuje się w nienaturalny sposób, przechwala się, wynosi się nad innych’, *naliv-pèro* (= to, do którego wlewa się atrament) ‘wieczne pióro’.

Czyste złożenia charakteryzuje najczęściej determinatywna relacja łącząca pierwszą część składową i drugą (zob. też *ciganmala* ‘cygańska dzielnica’, *pak-pàpīr* i *pakpapīr* ‘papier do pakowania’). Rzadko występują wyrazy mające odwrotną kolejność determinatywną (np. *bùrek-sir* ‘rodzaj dania, pita z serem’) oraz oparte na zasadzie stosunku współrzędności, jak np. *lubèndinja* (= *arbuz* i *dynia*) (żart.) ‘zmyślony owoc będący jednocześnie arbuzem i dynią; nierealne, przesadne zachcianki i życzenia’ lub *doglèd-oko* (neolog. indyw.).

Wszystkie, oprócz rzeczownika *doglèd-oko*, są endocentryczne.

3.1.2.1.2. Wyrazy złożone mają strukturę:

czas. + -ø- + czas. + ø-. *tèmpër-liv* ‘lane, hartowane żelazo’, *drmpuc* (= ten, który trzęsie i strzela) (reg.) ‘wielki i silny człowiek’;

przym. + -ø- + rzecz. + -ø-: *zelènglav* ‘roślina z zieloną głową’, *gvozdènglav* (= ten, który ma żelazną głowę) (agr. reg.) ‘duża, twarda, ciemnozielona główka kapusty włoskiej’, *gvozdènzub* (= ten, który ma żelazne zęby) (mit.) ‘jasnowidz, którego duch w trudnych chwilach opuszcza ciało i walczy z innymi duchami, by chronić swój kraj lub krzywdzi ludzi na różne sposoby i po śmierci zostaje wampirem’, *zèlenbus* ‘zielona darni’;

przym. + -ø- + rzecz. + -(a)c: *crvènglavac* (= ten, który ma czerwoną głowę) ‘ptak z czerwoną głową’, *crvenpérac* (= ten, który ma czerwone włosy) ‘rudowłosy człowiek’;

przym. + -ø- + rzecz. + -ov(a)c: *zelenkádrovac* (= ten, który należy do zielonego wojska) ‘członek zielonych czapek, członek ugrupowania dezertarów wojskowych, którzy pod koniec I wojny światowej uciekli z austrowęgierskiej armii i ukrywali się w swoich wsiach i okolicach’;

przym. + -ø- + rzecz. + -aš: *zelenčòhāš* (= to, co jest uszyte z zielonego sukna) (reg.) ‘rodzaj czapki z zielonego sukna’;

rzecz. + -ø- + rzecz. + -(a)k: *vrhglavak* (poch. od *czubek* i *głowa*) (reg.) ‘miejsce na czubku głowy, w którym włosy rosną w krąg’;

przym. + -ø- + rzecz. + -a: *gvozdènzuba* (mit.) ‘straszdyło w kształcie baby z żelaznymi zębami’, *šarèngaća* ‘osoba, która nosi kolorowe spodnie’, *šarènrba* (= ta, która ma kolorowy brzuch) (lud.) ‘żaba z kolorowym brzuchem’ itd.;

czas. + -ø- + rzecz. + -ka: *drndupka* (poch. od *trząść* i *dupa*) (reg.) ‘rodzaj zabawy ludowej’;

przym. + -ø- + rzecz. + -ka: *crvènpērka* (= ta, która ma czerwone pióra/płetwy) ‘rudowłosa kobieta; gatunek ryby o czerwonych płetwach; mały ptak o czerwonych piórach z rodziny drozdów *Pratincola rubicola*’, *crvènrèpka* (= ta, która ma czerwony ogon) ‘ptak z czerwonym ogonem *Lusciola phoenicurus*’, *šarènpērka* (= ta, która ma kolorowe pióra) ‘rodzaj ptaka, który ma kolorowe pióra’, *zelèngrānka* i *zelèngrānka* (= to, co ma zielone gałęzie) (reg.) ‘wzór w postaci zielonych gałęzi’;

rzecz. + -ø- + rzecz. + -ica: *strànpùtica* ‘droga, która prowadzi na manowce’.

Stosunek między elementami składowymi (częściami leksykalnymi) w tych wyrazach może być:

determinatywny: *gvozdènglav* (= to, co ma żelazną głowę) (agr. reg.) ‘duża, twarda, ciemnozielona główka kapusty włoskiej’); kopulatywny: *drmpuc* (= ten, który trzęsie i strzela) (reg.) ‘wielki i silny człowiek’ oraz oparty na reakcji: *drndupka* (poch. od *trząść* i *dupa*) (reg.) ‘rodzaj zabawy ludowej’.

3.1.2.2. Czyste złożenie przymiotnikowe *Socijaldemòkratskā* partija posiada skróconą pierwszą podstawę (podobnie jak przymiotnik z interfiksem -o- i skróceniem pierwszego komponentu *kòmuno-fašističkā* koalicija ‘komunistyczno-faszystowska koalicja’).

Wyrazy złożone mają strukturę:

przym. + -ø- + rzecz. + -ø: *crvènbrk* ‘mający czerwone wąsy’, *šarènrèp* ‘mający kolorowy ogon’;

rzecz. + -ø- + rzecz. + -(a)n: *strànpùtan* ‘ten, który zszedł z drogi, zablądził, zszedł na manowce’ (problem tkwi w tym, że wyraz ten jest interpretowany jako złożenie, choć jako przymiotnik powstał w wyniku rederywacji od rzeczownika *strànpùtica*).

3.1.2.3. Przysłówki mogą być złożeniami o strukturze:

rzecz. + -ø- + rzecz. + -ice: *strànpùticè*. W przypadku zarówno tego przysłówka, jak i odpowiadającego mu przymiotnika możliwe jest również wyjaśnienie, że powstał on w wyniku rederywacji od rzeczownika *strànpùtica*.

3.1.2.4. Istnieją również czasowniki będące złożeniami o strukturze:

czas. + -ø- + rzecz. + -i-: *izvrndùpiti se* i *izvrndùpiti se* (= odwrócić się tyłem) (pogard.) ‘rozwalić się, położyć się, oddać się bezczynności, lenistwu’.

3.2. Złożenia powstałe w wyniku rekompozycji reprezentują zapożyczenia z innych języków (tureckiego, niemieckiego, angielskiego i języków romańskich).

Świadczy to o tym, że język serbski podlegał obcym wpływom, a dokładnie przejmował charakterystyczne formy językowe szczególnie z języków używanych w mocarstwach, od których Serbia była zależna w sensie zarówno ekonomicznym, jak i kulturowym (zob. Лубаш, 2012, s. 36). Niniejsza analiza ma na celu wskazanie, że proces ten miał miejsce na poziomie nie tylko leksykalnym, lecz także słowotwórczym.

Chociaż Klajn nie wspomina o rekompozycji, to dzieli te wyrazy według części mowy, do których należą ich części składowe, a w ramach tego podziału – według języków, z których są zapożyczone. Wszystkie morfologicznie należą do typu: rzecz. + -ø- + rzecz., a dzielą się na te, w których elementy je tworzące są zapożyczone oraz na złożenia hybrydowe (por. Klajn, 2002, ss. 44–48).

Przyjmując klasyfikację budowy Klajna, można powiedzieć, że zapożyczeniami z tureckiego są: *bàrjak-džámija* ‘meczet z flagą’, *zùlum-čalma* i *zulum-čalma* (poch. od *zło* i *turban*) (reg.) ‘turban’, *duvànkesa* ‘woreczek na tytoń, kapciuch’, *sikter-kàfa* (poch. od *Precz!* i *kawa*) ‘kawa serwowana przed wyjazdem gości’ itd. Zapożyczenia typu turecko-serbskiego to: *àršin-bráda* (poch. od *łokieć* i *broda*) ‘krasnal z długą brodą (z bajki)’, *sahat-kùla* i *sàhat-kùla* ‘wieża zegarowa’, *divàn-kabànica* (poch. od *rozmowa* i *płaszcz*) ‘długi i obszerny płaszcz zwykle zakładany w czasie obrad’, *àlem-kamèn* ‘drogi kamień, brylant,

diament', *đul-bášta* 'rózany ogród', podczas gdy do typu serbsko-tureckiego należy np. *vojvod-bàša* (*vojvodbaša*) 'główny wojewoda, jeden z gości weselnych (zwykle szwagier pana młodego, który idzie za orszakiem weselnym, odbiera prezenty dla panny młodej, prowadzi nowożeńców do ich pokoju, starosta'.

Zapożyczeniami z języka angielskiego są: *boks-meč* 'mecz bokserski', *pres-centar*, a złożeniami typu angielsko-serbskiego: *kros-trkáč* 'biegacz przełajowy', *čarter-let* 'lot czarterowy', *half-línija* 'gracze piłkarskiej, hokejowej itp. drużyny, którzy pomagają obronie i napastnikom', *seks-bomba* 'przyciągająca wzrok, bardzo atrakcyjna kobieta', *taksi-vòzāč* 'kierowca taksówki, taksówkarz' itd.

Zapożyczeniem z niemieckiego są np. *gevermašina* (barbaryzm) 'karabin maszynowy', *ajnpren-supā* (barbaryzm) 'rodzaj zupy, zupa na wodzie zaprawiona zasmażką', *šturmbrigāda* (barbaryzm) 'brygada szturmowa', a złożeniami niemiecko-serbskiego typu są: *veš-kórpa* (barbaryzm) 'kosz na bieliznę', *dízel-mòtòr* 'silnik Diesla, silnik wysokoprężny', *kič-pesma* 'kiczowata piosenka', *špèrploča* (niem.) 'sklejka' itd.

Złożeniami, których obie lub pierwsza część jest grecyzmem, latynizmem lub internacjonalizmem różnorakiego pochodzenia, są: *termos-boca* 'termos', *radijum-teràpija* 'terapia radiowa', *velrijān-kapljice* 'krople walerianowe' itd.

Złożenia powstałe w wyniku rekompozycji w głównej mierze są endocentryczne. W złożeniach tego rodzaju pierwszy element precyzuje znaczenie drugiego – por. też: *trač-pàrtija* (poch. od *plotka* i *partia*) 'plotkowanie' (analogicznie obok *šah-pàrtija* 'partia szachowa'), *šverc-kòmerc* 'biznes przemysłowy, przemysłownictwo', *pilòt-pròjekat* 'projekt pilotażowy', *pank-móda* 'moda pankowa' itd.

Na temat wyrazów złożonych typu „tautologicznego” – *sàbah-zòra* i *sàbāh-zòra* 'zorza poranna', *gevermašina* (barbaryzm) i podobnych zob. Будимир (1936).

3.3. Jeżeli pierwszą częścią składową w wyrazie z formantem zerowym jest rzeczownik, to pojawia się on w mianowniku liczby pojedynczej (*miš-bòja* 'kolor myszy'). Jeśli pierwszą częścią jest przymiotnik, a drugą rzeczownik rodzaju żeńskiego, to dochodzi do skrócenia pierwszego elementu zarówno w złożeniach czystych (*zèlengora* i *zelèngora* 'zielona góra, las', *šarenláža* 'kolorowe, barwne kłamstwo', *ciganmála* 'dzielnica cygańska'), jak i w tych posiadających afiks derywacyjny (*šarèngaća* 'osoba, która nosi kolorowe spodnie', *šarènpërka* (= ta, która ma kolorowe pióra) 'rodzaj ptaka, który ma kolorowe pióra'. Skracanie można zauważyć również w przypadku rzeczowników i przymiotników typu *radikālsocijalističkī*, *Socijaldemòkratskā* partija itp.

3.4. Kompozycja z formantem zerowym jest bardzo popularną metodą słowotwórczą we współczesnym języku serbskim – obok *miš-bòja* pojawiają się także: *kòntakt-prògram*, *Pink-žurka* ‘impreza (žurka) w stylu telewizji Pink’, *bùrek-sir* (kolokwialnie) obok *burek sa sirom* ‘rodzaj dania z serem’, *seks-ikona* (= ikona seksu) (żarg.) ‘bardzo atrakcyjna osoba’ (w tym miejscu należy dodać, że model z *ikona* jako drugim elementem jest bardzo produktywny: *rok-ikona*, *pop-ikona*, *gej-ikona* itp.), *vikend-političar* (indyw.) ‘polityk weekendowy’ (pewien polityk, 1 maja 2008 r. w telewizyjnej debacie politycznej), *animir-dáma* (poch. od *dama* i *animować*) ‘animatorka’, *kòntakt-telèfòn* ‘telefon kontaktowy’, *čošak-trač* i *čošak-trač* (poch. od *róg* i *plotka*) (pot.) ‘plotka uliczna’, *internet-deda* (indyw.) ‘dziadek, który ma kontakt z wnuczętami tylko przez Internet’ itd.

4. Ostateczny wniosek wynikający z analizy leksemów z formantem zerowym w języku serbskim dotyczy kilku faktów. Po pierwsze: zero morfologiczne jest *differentia specifica* wyrazów złożonych – złożenia go posiadają, zrosty (wyrazy powstałe przez formację składniową) nie.

Wyraz *vojvoda* pojawia się już w 1200 r. (*Codex diplomaticus*), co potwierdza, że formant zerowy w języku serbskim istniał już w końcu XII wieku.

Wyrazy z interfiksem zerowym jako formantem można podzielić na dwie wielkie słowotwórczo-semantyczne grupy: w pierwszej znajdują się te, które powstały w wyniku kompozycji (czyste złożenia) i kombinacji kompozycji z sufiksacją (interfiksalno-sufiksalne), w drugiej zaś takie, które powstały w wyniku odwrotnego działania (rekompozycji). Budowa pokazuje, że leksemami należącymi do grupy pierwszej mogą być: rzeczowniki, przymiotniki, przysłówki i czasowniki, a do drugiej – rzeczowniki.

Do pierwszej formatywno-semantycznej grupy należą złożenia czyste i złożenia interfiksalno-sufiksalne słowiańskiego pochodzenia. Możemy podzielić je na dwie podgrupy: na wyrazy „imperatywne” z interfiksem zerowym (*pròbivēt*) i na te, które powstały w wyniku kombinacji wyrazów różnego rodzaju (*crvènpērka*). Do drugiej podgrupy należą kalki językowe, w których jeden element pochodzi z języka serbskiego, drugi – z języka obcego i jest przetłumaczony lub zaadaptowany (z hybridami włącznie). W znacznej mierze lub w całości zapożyczone są one z innych języków: tureckiego, niemieckiego, angielskiego oraz z języków romańskich (*đul-bášta*, *kič-pesma*, *boks-meč*, *radijum-teràpija*). Na gruncie języka serbskiego kalki językowe lub cytaty podlegały następnie adaptacji fonetycznej.

W języku serbskim wyrazy z formantem zerowym od niedawna są niezwykle ekspansywne. Najczęściej są to zapożyczenia z innych języków (przede wszystkim z angielskiego, np. *pank-móda* ‘moda pankowa’, *boks-meč*, *pres-centar*). Ich szerzenie się łączy jest z tendencją do uzyskiwania coraz bardziej ekonomicznych przekazów (np. *bùrek-sir* obok *burek sa sirom* ‘rodzaj dania z serem’).

Tłumaczenie z języka serbskiego
Urszula Kołodziejczyk

Bibliografia

Słowniki

- Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* [Rječnik JAZU]. (1880–1976) (T. 1–23). Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti u umjetnosti.
- Николић, М. (2000). *Обратни речник српскога језика*. Београд: Институт за српски језик САН.
- Николић, М. (Red.). (2009). *Речник српскога језика*. Нови Сад: Матица српска.
- Речник српскохрватског књижевног и народног језика* [Речник САНУ]. (1959–2014) (Т. 1–19). Београд: Српска академија наука и уметности.
- Речник српскохрватског књижевног језика*. (1967–1969) (Т. 1–3). Нови Сад – Загреб: Матица српска – Матица хрватска.
- Речник српскохрватског књижевног језика*. (1971–1976) (Т. 4–6). Нови Сад: Матица српска.

Literatura

- Будимир, М. (1936). О двојезичним сложеницама таутолошког типа. *Наш језик*, 4(6), 165–168.
- Клајн, И. (2002). *Творба речи у савременом српском језику: Први део. Слагање и префиксација (Прилози граматици српскога језика I)*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства – Институт за српски језик САНУ.
- Лубаш, В. (2012). Позајмљенице – нови проблеми језичке политике у словенским земљама. W: *Научни састанак слависта у Вукове дане (Београд, 15–17. септембар 2011)* (ss. 35–44). Београд: Међународни славистички центар.
- Маројевић, Р. (1985). *Посесивне изведенице у староруском језику: Антропонимски систем. Топонимија. «Слово о полку Игореве»*. Београд: Филолошки факултет Београдског универзитета.
- Маројевић, Р. (2000). *Српски језик данас*. Београд: Српска радикална странка – ЗИПС.

- Маројевић, Р. (2005). Творба речи у савременом српском језику Ивана Клајна (1) [Омовиение ксијажки: *Творба речи у савременом српском језику*, И. Клајн]. *Српски језик*, 10(1–2), 685–779.
- Нерознак, В. П. (1983). *Названия древнерусских городов*. Москва: Академия наук СССР – Наука.
- Ратковић, Д. (2009). *Речи са интерфиксима у савременом српском језику* (Nieopublikowana gozprawa doktorska). Филолошки факултет, Београд.
- Стевановић, М. (1975). *Савремени српскохрватски језик (граматички системи и књижевнојезичка норма): I. Увод. Фонетика. Морфологија* (3. wyd.). Београд: Научна књига.

Bibliography (Transliteration)

Dictionaries

- Nikolić, M. (2000). *Obratni rečnik srpskoga jezika*. Beograd: Institut za srpski jezik SANU.
- Nikolić, M. (Ed.). (2009). *Rečnik srpskoga jezika*. Novi Sad: Matica srpska.
- Rečnik srpskohrvatskog književnog i narodnog jezika [Rečnik SANU]*. (1959–2014) (Vols. 1–19). Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti.
- Rečnik srpskohrvatskog književnog jezika*. (1967–1969) (Vols. 1–3). Novi Sad – Zagreb: Matica srpska – Matica hrvatska.
- Rečnik srpskohrvatskog književnog jezika*. (1971–1976) (Vols. 4–6). Novi Sad: Matica srpska.
- Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika [Rječnik JAZU]*. (1880–1976) (Vols. 1–23). Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti u umjetnosti.

Literature

- Budimir, M. (1936). O dvojezičnim složenicama tautološkog tipa. *Naš jezik*, 4(6), 165–168.
- Klajn, I. (2002). *Tvorba reči u savremenom srpskom jeziku: Prvi deo. Slaganje i prefiksacija (Prilozi gramatici srpskoga jezika I)*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva – Institut za srpski jezik SANU.
- Lubaš, V. (2012). Pozajmljenice – novi problemi jezičke politike u slovenskim zemljama. In *Naučni sastanak slavista u Vukove dane (Beograd, 15–17. septembar 2011)* (pp. 35–44). Beograd: Međunarodni slavistički centar.
- Marojević, R. (1985). *Posesivne izvedenice u staroruskom jeziku: Antroponimski sistem. Toponimija. "Slovo o polku Igoreve"*. Beograd: Filološki fakultet Beogradskog univerziteta.
- Marojević, R. (2000). *Srpski jezik danas*. Beograd: Srpska radikalna stranka – ZIPS.
- Marojević, R. (2005). Tvorba reči u savremenom srpskom jeziku Ivana Klajna (1) [Review: *Tvorba reči u savremenom srpskom jeziku*, by I. Klajn]. *Srpski jezik*, 10(1–2), 685–779.
- Nerознак, В. П. (1983). *Nazvaniia drevnerusskikh gorodov*. Moskva: Akademiia nauk SSSR – Nauka.

Ratković, D. (2009). *Reči sa interfiksima u savremenom srpskom jeziku* (Unpublished PhD thesis). Filološki fakultet, Beograd.

Stevanović, M. (1975). *Savremeni srpskohrvatski jezik (gramatički sistemi i književnojezička norma): I. Uvod. Fonetika. Morfologija* (3rd ed.). Beograd: Naučna knjiga.

Words with the interfix -ø- (the zero interfix) in the Serbian language (a word formation and semantics analysis)

Summary

The work represents a derivational and semantic analysis of the words with the zero interfix in the contemporary Serbian language in accordance with the conceptual and terminological apparatus of modern Slavic derivatology. The author argues that the zero interfix, as the *differentia specifica* of compound words, occurred in the Serbian language very early – at the end of the 12th century and is currently very productive because of how economical the lexemes thus created are. In modern Serbian, new words of this type appear by way of borrowing from other languages, primarily from the English language (e.g., *pank-moda*, *boks-meč*, *pres-centar* etc.).

Wyrazy z interfiksem -ø- (formant zerowy) w języku serbskim (analiza słowotwórczo-semantyczna)

Streszczenie

Praca stanowi słowotwórczo-semantyczną analizę wyrazów z interfiksem zerowym we współczesnym języku serbskim zgodnie z pojęciowoterminologicznym aparatem współczesnego słowotwórstwa sławistycznego. Autorka wskazuje również na to, że zerowy interfiks, jako *differentia specifica* wyrazów powstałych

przez złożenie, w języku serbskim pojawia się bardzo wcześnie – istnieje już w końcu XII wieku. Aktualnie model słowotwórczy wyrazów z interfiksem zerowym jest niezwykle produktywny ze względu na ekonomiczność leksemów tego typu. We współczesnym języku pojawiają się one przede wszystkim za sprawą zapożyczeń z innych języków, głównie z angielskiego (np. *pank-moda*, *boks-meč*, *pres-centar* itd.).

Keywords: zero intefix; compound words; interfix-suffix compounds

Słowa kluczowe: interfiks zerowy; wyrazy złożone; złożenia interfiksalnie-sufiksalne

Dragana M. Ratković, Institute for the Serbian Language, Serbian Academy of Sciences and Arts, Belgrade
Correspondence: Dragana.Ratkovic@isj.sanu.ac.rs

The work was funded by the Ministry of Education and Science of the Republic of Serbia within research project no. 178009 *Лингвистичка истраживања савременог српског књижевног језика и израда Речника српскохрватског књижевног и народног језика САНУ* (Linguistic analysis of modern literary Serbian and preparation of *Serbian Academy of Sciences and Arts Dictionary of Literary and Vernacular Serbo-Croatian*).

Competing interests: The author has declared she has no competing interests.